

ברכת כהנים - מיהו המברך? / דוד טי

מידי בוקר בבוקרו מתברכים אנו מפי בני אהרן ב"ברכה המשולשת הכתובה בתורה". על ברכה זו כתב הרמב"ם בהלכות תפילה (פט"ו, ה"ז):

ואל תתמה ותאמר מה תועיל ברכת הדיוט זה, שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקדוש ברוך הוא, שנאמר: 'ישמו את שמי ואני אברכם'. הכהנים עושים מצוותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו."

הרמב"ם כאן עונה על שאלה המתעוררת בפי רבים, כיצד מלים שמוציא כהן הדיוט מפיו מסוגלות להוריד שפע א-להי לעולם. יחד עם זאת, דברים אלו לעצמם מעוררים תמיהה בדבר תפקידו של הכהן בטקס זה; וכי אין שום משמעות וחשיבות לעצם היות המברך כהן, מבניו של אהרן?

הקושי מחריף בשל ההלכה הידועה שמביא הרמב"ם קודם לכן (פ"ד, ה"ג):

ושליח הציבור מקרא אותם מלה במלה והם עונים, שנאמר: 'אמור להם' - עד שיאמרו."

טקס אמירת הברכה ערוך בצורה המבליטה את העדר תפקידו של הכהן; לא זו בלבד שהקב"ה הוא המברך, הכהן אף איננו יוצר את הברכה, הוא רק חוזר על דברי המקרא המורים לכהן מה לומר.

על מנת להבין את תפקידו של הכהן המברך, עלינו לעיין בפרשת שמיני - שם מופיעה ברכת אהרן לראשונה: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים" (ויקרא, ט', יב).

רש"י שם מפרש: "ברכת כהנים - יברך, יאר, ישא."

הרמב"ן ביסס הבנה זו לאור סמיכות הפרשיות בפרשת נשא. שם נאמר מיד לאחר ברכת כהנים: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", ומסתבר אם כן שברכת כהנים נאמרה ביום חנוכת המשכן, כלומר - ביום השמיני למילואים. ביום זה עצמו מסופר בפרשת שמיני "וישא אהרן את ידיו... ויברכם". אמנם, הרמב"ן עצמו העדיף לפרש שברכת אהרן שמדובר בה בפרשת שמיני, איננה הברכה המשולשת האמורה בפרשת נשא: "כי אהרן פרש כפיו לשמים וברך את העם כאשר עשה שלמה... ולפיכך לא הזכיר הכתוב שציווה אותו משה לעשות כן."

על פי פשוטו של מקרא, נוטה הלב לקבל את פירושו של הרמב"ן. אין כל רמז לברכת "יברך, יאר, ישא" בפרשת שמיני. ועוד - ברכת אהרן נאמרה בסיומה של עבודת ימי המילואים, לפני ששכינה ירדה לשרות במשכן, ומסתבר שברכה זו היתה ברכה ספונטנית שיצאה מפי אהרן וביטאה את התרגשותו מהרגע הנשגב. קשה לומר שבברכה זו מילא אהרן ציווי של ה' שאמר למשה שיאמר לאהרן שיאמר לישראל יברך וכו' (רש"י מודה שהברכה שמתוארת בפסוק הבא "ויצאו ויברכו את העם" איננה ברכת כהנים, אלא "אמרו: 'ויהי נועם ה' א-להינו עלינו' - יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.")

אעפ"כ, אי אפשר להתעלם מסמיכות הפרשיות שציין הרמב"ן כביסוס לשיטת רש"י. נראה שיש קשר בין הציווי "כה תברכו את בני ישראל" שנאמר בפרשת נשא לפני "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", לבין ברכת אהרן בפרשת שמיני שנאמרה ביום הקמת המשכן. גם חז"ל קישרו בין הפרשיות ולמדו כמה מהלכות כהנים, מברכתו של אהרן שנאמרה בנישאת כפיים.

דומה שיש לבאר את היחס שבין שתי הפרשיות באופן הבא: מבחינה עקרונית, שתי הברכות הללו קשורות זו בזו. ביום הקמת המשכן אהרן ברך ומשה נצטווה לומר אל אהרן "כה תברכו" - הקשר בין ברכת אהרן בשעתו לברכתם של בני אהרן הוא קשר הדוק. השאלה לגבי סדר המאורעות המדויק איננה חשובה לעניינינו, יתכן שאהרן ברך את ברכת כהנים כנוסח שאמר לו למשה (ופרשת נשא קדמה למסופר בפרשת שמיני, כפרש"י), ויתכן, שאהרן יזם ברכה מיוחדת, ספונטנית, ובעקבותיה נצטווה משה לומר לבני אהרן לדורות "כה תברכו..." (פרשת שמיני קדמה לפרשת נשא). מכל מקום, התורה בחרה להפריד בין הברכה שנאמרה ע"י אהרן בשעתו, לבין הציווי לדורות, על מנת להדגיש את שני הפנים המאפיינים את ברכת הכהנים, כפי שנבאר:

מחד, ברכת הכהן הינה ברכה ספונטנית היוצאת מליבו של הכהן, המנהיג הרוחני של העם, כפי שיצאה מפיו של אהרן ביום הקמת המשכן. הקדושה השורה על הכהן, נותנת לו עוצמה ויכולת לברך ולהשפיע על שאר אחיו. על כן, לפני שמברך הכהן את אחיו אומר הוא בנוסח ברכת המצוה:

"אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לברך את עמו ישראל באהבה."

מאידך, ברכת הכהן איננה ברכתו שלו, אלא ברכתו של ה'. אין כאן האצלה אישית מרוחו ומקדושתו של הכהן על אחיו הישראלים, והיוזמה לברכה איננה באה מצידו. הקב"ה הוא המשפיע שפע לעמו, והכהנים אינם אלא משרתיו שמבצעים בפועל את החלת הברכה - כשופר בפיו של התוקע. כך אומרים הכהנים לאחר הברכה:

"רבונו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו כמה שהבטחתנו."

צודק אם כן הרמב"ן שפרש את ברכת אהרן בפרשת שמייני כהאצלה ספונטנית שבאה ע"י יוזמה שלו. וצודק גם רש"י שקישר את ברכת אהרן בשעתו לברכת בניו לדורות.

התורה דורשת מן הכהנים לומר נוסח קבוע של ברכה כשליחי ה', מתוך אותה תחושה שחש אהרן ביום הקמת המשכן, כיוזמה אישית של הכהן שמאציל שפע א-להי על אחיו מכוח קדושתו.

לאור האמור, נוכל להבין כמה מהלכות נשיאת כפיים:

1. אע"פ שהכהנים הם המברכים, אין להם רשות לפתוח בברכה עד שישמעו מפי המקרא, ככתוב "אמור להם". זאת משום שהכהן איננו יוזם את הברכה אלא רק מעביר את ברכת הקב"ה לעמו. יחד עם זאת, לא ניתן לוותר על מציאותו של הכהן ולומר לחזן המקרא שיברך בעצמו, שכן יש משמעות לקדושתו של הכהן שמאציל כביכול מעצמו שפע א-להי על אחיו, כאהרן בשעתו.

2. מפורסמים הם דברי רש"י בפירושו: "ואני אברכם - לישראל... דבר אחר - לכהנים". שני הפירושים מתקבלים על הדעת ומתישבים בלשון הפסוק, ומדוע אם כך, לא הוסיפה התורה עצמה ביאור המסביר את הכוונה? על פי דברינו אין כאן קושי כלל שהרי שני הדברים גם יחד נכונים. כשאנו דנים בברכת כהנים כטקס אמירת נוסח שהקב"ה קבע, מובן ש"אני אברכם" מתייחס לישראל. כשאנו דנים בברכה שהכהנים אומרים מעצמם, כיוזמה שלהם כביכול, אזי "ואני אברכם" מתייחס לכהנים, כשכר על יוזמתם החיובית.

3. בפ"ד מהלכות תפילה, הבחין הרמב"ם בצורה ברורה, בין ברכת כהנים במקדש ובין ברכת כהנים בגבולין. במקדש - "כהנים מברכים אחר שישלימו עבודת התמיד של שחר... ואומר השם ככתבו והוא השם הנהגה מיוד הא ואו הא..." , ואילו במדינה - "... ואין מזכירין שם ה' במפורש."

נראה לבאר את השוני שבין הברכות במקדש ובמדינה לאור הני"ל: במקדש, ביתו של הקב"ה, מודגש הפן שבו הקב"ה הוא המברך. חלק מעבודתם של משרתי ה' במקדש, להשמיע את דבר ה', כשלוחיו - ולכן מברכים בשם המפורש.

בגבולין לעומת זאת, הברכה אינה נאמרת בקרבן אלא בתפילה, וככזו הרי שהיא מדגישה את הפן השני שבו הכהן יוזם ברכה שבה הוא מתפלל לקב"ה שיוריד שפע לעמו, וככל התפילות אין מזכירין את השם המפורש.

אסיים בברכת כהן: "יברך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום."